Pojęcia kluczowe: *XIV Zimowe Igrzyska Olimpijskie, Sarajewo, dziedzictwo olimpijskie, pamięć o dziedzictwie, zabytki poolimpijskie, megawydarzenia, rewitalizacja*

Konrad Karol Koźbiał

Sarajewo – Olimpiada roku 1984. Pamięć o dziedzictwie, stan zachowania zabytków i problematyka ich przyszłości

Abstrakt

XIV Zimowe Igrzyska Olimpijskie zorganizowane w 1984 r. pomimo 40 lat upływu od nich, ciągle są obecne w społeczeństwie bośniackim oraz przestrzeni miejskiej. Pozytywna pamięć o wydarzeniu nie przekłada się jednak na troskę o dziedzictwo olimpijskie w sferze materialnej. Pomimo nawiązywania do olimpijskich wartości, potencjału, jaki dziedzictwo to niesie, jego obecności w sferze publicznej, mogącej mieć pozytywny wpływ dla miasta, organizacji wydarzeń subsydiarnych dla Zimowych Igrzysk Olimpijskich, a także dyskusji o współorganizacji igrzysk, zabytki poolimpijskie pozbawione są planów i pomysłów ich wykorzystania. Nic nie wskazuje także, mimo pojawiających się projektów i wskazań, aby przedstawiona sytuacja zabytków, będących częścią kompleksu olimpijskiego, miała zmienić się w następnych latach. Przypadek ten pokazuje, że pamięć, nostalgia i potencjał wydarzenia, z którym nawet samo miasto jest identyfikowane, nie zawsze mają odzwierciedlenie materialne.

I. Wprowadzenie:

Sarajewo, będące największym miastem Bośni i Hercegowiny, zamieszkanym obecnie przez około 348 tysięcy mieszkańców[1], cały czas korzysta z cechującej się wzrostową tendencją turystyki. Miasto to ma do zaoferowania liczne zabytki, a także kształtowaną przez wieki ciekawą historię. W samym jego centrum, zwracając uwagę na zabytki, można zaobserwować wpływ, jaki na miasto miały czasy panowania osmańskiego, multietnicznych Austro-Węgier, a także trzech różnych Jugosławii. Sarajewo z perspektywy historycznej kojarzy się dziś jednak przede wszystkim z trzema

1 *Sarajevo, Bosnia and Herzegovina Metro Area Population 1950–2025*, strona internetowa macrotrends.net, https://www.macrotrends.net/global-metrics/cities/20164/sarajevo/population (dostęp: 16.12.2025 r.).

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.09.13

wydarzeniami, które odcisnęły na nim swój ślad, z których tylko jedno, na co zwraca uwagę założyciel Muzeum Olimpijskiego Edin Numankadić, nacechowane jest pozytywnie[2].

Zamach na Arcyksięcia Ferdynanda, który przyczynił się do wybuchu I wojny światowej, i trwające cztery lata oblężenie miasta, skutkujące nieodwracalnym zniszczeniem wielu zabytków, stratą wartościowych dzieł i licznymi tragediami, nie mogły naturalnie w żaden sposób zostać dobrze zapamiętane. Inaczej miała się sytuacja z zorganizowanymi w 1984 r. XIV Zimowymi Igrzyskami Olimpijskimi. Święto sportu osiągnęło ogromny sukces, zjednoczyło Jugosłowian i zapadło na długo w pamięci mieszkańców samego miasta, obrastając w liczne mity. Szczególnie przyczyniły się do tego późniejsze doświadczenia wojenne oraz – przejawiające się do dziś – rozczarowanie niefunkcjonującym i niestabilnym państwem.

Po słynnych wydarzeniach 1984 r. na obszarze miasta i jego okolicach – mimo uszkodzeń wynikających z prowadzonych niedługo potem działań zbrojnych, braku funduszy, zamiaru konserwacji oraz planu ich wykorzystania – dalej ostał się ślad. Jakkolwiek sporą część dawnej infrastruktury olimpijskiej można określić mianem ruiny, wiele zabytkowych obiektów przetrwało do dziś i postrzeganych jest jako ważne symbole. Ruch turystyczny, podzielone politycznie społeczeństwo, żywotność mitu i poszukiwanie strategii na wypromowanie miasta przyczyniły się jednak do wzrostu zainteresowania zarówno materialnym, jak i niematerialnym dziedzictwem jugosłowiańskiej olimpiady. Wśród przejawów tego zainteresowania przede wszystkim wskazać należy całą dyskusję nad ponowną organizacją igrzysk i zagospodarowaniem nieużytkowanego obszaru. Jak jednak wyglądają tego rodzaju pomysły oraz projekty i jakie mogą być ich konsekwencje dla samego obszaru miasta? Czy dziedzictwo olimpijskie, mimo jego znaczenia, dalej pozostaje niewykorzystane?

II. Metodologia

W celu przedstawienia mało znanego problemu dziedzictwa olimpijskiego w Sarajewie, związanych z nim zabytków poolimpijskich, pamięci, jaką cieszą się one dzisiaj, oraz odpowiedzi na pytanie, do czego żywa dyskusja o ich przyszłości prowadzi, a także jakie może mieć konsekwencje, praca przyjęła charakter studium przypadku. Główną metodę użytą do napisania pracy stanowił *desk research*, wzbogacony należącą do jakościowych metod badań analizą dyskursu. Do napisania, mającej charakter interdyscyplinarny, pracy wykorzystane zostały publikacje teoretyczne poświęcone zagadnieniu pamięci kolektywnej, masowych wydarzeń sportowych, ich wpływu na

2 *Sarajevo hopes to rekindle Olympic flame with Youth Games*, strona internetowa portal France24, https://www.france24.com/en/20190207-sarajevo-hopes-rekindle-olympic-flame-with-youth-games (dostęp: 16.12.2025 r.).

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.09.13

politykę regionalną i miejską, potencjałowi rozwojowemu dziedzictwa, a także rozwojowi miast olimpijskich po samym wydarzeniu. Zdaniem autora interdyscyplinarność pracy przyczyni się w przyszłości do głębszej refleksji na temat dziedzictwa kulturowego, będącego następstwem wydarzeń politycznych oraz sportowych i charakterystycznych dla tego typu wydarzeń problemów.

Dla przeprowadzenia analizy oraz przybliżenia sytuacji, w jakiej znajduje się stanowiący przedmiot pracy zabytkowy kompleks, wykorzystano zarówno źródła wtórne, jak i pierwotne. Wykorzystanie wcześniejszej literatury dotyczącej problematyki XV Zimowych Igrzysk Olimpijskich oraz samej historii igrzysk olimpijskich pozwoliło na zbadanie przyczyn, dla których obiekt stał się *lieux de memoire* zarówno dla mieszkańców Sarajewa, jak i całej Jugosławii. Podejście do problemu w ten sposób umożliwiło ponadto refleksję nad współczesnymi działaniami odwołującymi się do pamięci o święcie sportu, towarzyszącymi temu zjawisku deklaracjami oraz nad przyszłością zabytkowego kompleksu olimpijskiego.

Niebagatelną rolę przy napisaniu pracy odegrał, poza wspomnianymi źródłami, zgromadzony przez autora materiał fotograficzny, dostępne projekty architektoniczne poświęcone problemowi zagospodarowania dawnego obszaru olimpijskiego. Przy przygotowaniu pracy skorzystano także z dostępnych źródeł elektronicznych, umożliwiających przyjrzenie się wydarzeniom, wypowiedziom oraz deklaracjom dotyczącym zamiarów zagospodarowania obszaru zabytkowego. Przy wyborze danych stron informacyjnych postawiono głównie na różnorodność źródeł. W przypadku przedstawianych danych statystycznych, dotyczących głównie turystyki, posłużono się materiałami udostępnionymi przez bośniackie instytucje rządowe.

Wśród ograniczeń pracy, ustalonych na początku, jak i wynikłych w trakcie jej przygotowania, należy wymienić przede wszystkim samo interdyscyplinarne i raczej szerokie podejście do tematu. Oznacza to między innymi, że pole do badań poświęconych aspektom tylko wspomnianym, m.in. komercjalizacji igrzysk w Sarajewie czy roli medialnej, pozostaje w dużej mierze otwarte. Tak samo jak choćby, mogący być wyjściem do badań, stosunek do Olimpiady reprezentowany przez konkretne grupy etniczne, różnice zdań między pokoleniami w tym kontekście czy też relacje oraz współprace Komitetu Olimpijskiego z dawnymi miastami olimpijskimi. Jednym z ograniczeń pracy, spowodowanym planem dogłębnego zbadaniu wyłącznie jednego określonego przypadku, jest także brak ujęcia porównawczego, które pozwoliłoby zestawić sposób zarządzania dziedzictwem olimpijskim i pamięci o nim w Sarajewie z praktykami innych miast, które organizowały tego rodzaju wydarzenia w przeszłości. Warto zaznaczyć w tym miejscu również, że praca ta nie wyczerpuje tematyki sarajewskiej olimpiady i pozostawia możliwość prowadzenia dalszych badań także przy użyciu innych teorii lub metod.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.09.13

Celem artykułu nie była odpowiedź na wszystkie problemy związane z niematerialnym oraz materialnym dziedzictwem olimpijskim[3], a jedynie na część z nich. Położono nacisk na identyfikację mniej oczywistych – pojawiających się dopiero po przyjrzeniu się sytuacji społecznej – teorii dotykających problemów pamięci czy opieki nad zabytkami oraz historii organizacji tego rodzaju wydarzeń – a także sformułowanie oceny działań i możliwości. Ogromne znaczenie miała przy tym aktualność wydarzeń i współczesne badania związane z opisanym zagadnieniem.

III. Ogólny zarys wydarzeń

XIV Zimowe Igrzyska Olimpijskie z 1984 r. były jako wydarzenie w skali światowej istotne dla całego państwa, jak i Sarajewa, które otrzymało wówczas ogromną szansę promocji, a także zarobku na wydarzeniu. W przeciwieństwie do igrzysk letnich, które miały miejsce w tym samym roku, jak i poprzednich Zimowych Igrzysk Olimpijskich, te – odbywając się na gruncie neutralnej w czasie trwającej Zimnej Wojny Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii (SFRJ) – nie stały się obszarem konfliktu i nie zostały, jak miało to miejsce w Los Angeles, z powodów politycznych zbojkotowane, przez co zgromadziły sportowców z obu stron podzielonego świata[4].

W rywalizacji olimpijskiej wzięło wówczas udział 1272 zawodników z 49 Komitetów Olimpijskich[5], przyciągając uwagę około 2,5 biliona widzów, ponad 7 tysięcy dziennikarzy reprezentujących około 760 różnych kanałów informacyjnych, a liczba sprzedanych biletów na miejscu miała wynieść nawet do 640 tysięcy[6]. Cały przebieg igrzysk upłynął pod kątem ikonicznych oraz przełomowych osiągnięć zawodników pochodzących z różnych państw. Pierwszym jugosłowiańskim medalistą Zimowych Igrzysk Olimpijskich został srebrny medalista w slalomie, Słoweniec, Jure Franko, z którego wyczynu cieszyła się cała Jugosławia[7]. Spory rozgłos zyskała para Jayne Torvill i Christopher Dean za swoje dokonania w łyżwiarstwie figurowym. Reprezentująca NRD Katarina Witt w równie pamiętnym występie zdobyła wówczas złoty medal dla swojego państwa – za co później została także przez nie dodatkowo

3 Dziedzictwo olimpijskie rozumiane jest w pracy jako całokształt związanego z igrzyskami olimpijskimi materialnego oraz niematerialnego dorobku, który pozostaje trwałym świadectwem wydarzenia dla społeczności, funkcjonując jako nośnik i źródło pamięci. Obejmuje ono zatem m.in. infrastrukturę sportową, pamięć, wspomnienia i wykorzystanie igrzysk olimpijskich w celu kształtowaniu wizerunku miasta.

4 E. Husukić, E. Zejnilović, *Beyond the Sarajevo 1984 Olympicscape: An evaluation of the Olympic Villages*, „Cities" 2020/106, https://doi.org/10.1016/J.CITIES.2020.102924, s. 3–4.

5 International Olympics Committee, *Sarajevo 1984: A Living Legacy of Peace*, strona internetowa olympics.com, https://olympics.com/ioc/news/sarajevo-1984-a-living-legacy-of-peace (dostęp: 18.12.2025 r.).

6 A. Kurtic, *Winter Glory: Sarajevans' Bittersweet Memories of the 1984 Olympics*, strona internetowa balkaninsight.com, https://balkaninsight.com/2024/02/08/winter-glory-sarajevans-bittersweet-memories-of-the-1984-olympics/ (dostęp: 18.12.2025 r.).

7 Z. Jovanovic, *A Cultural History of the 1984 Winter Olympics.The Making of Olympic Sarajevo*, Cham 2021, https://doi.org/10.1007/978-3-030-76598-9, s. 201–202.

odznaczona. Z sukcesu łyżwiarki, która rozpoczęła wtedy swoją międzynarodową karierę, niemieccy widzowie mogli być zadowoleni[8].

XV Zimowe Igrzyska Olimpijskie nie tylko przyniosły SFRJ jako organizatorowi oczekiwany prestiż, ale – co ciekawe – w kontekście organizacji wydarzeń takiej skali okazały się być przedsięwzięciem korzystnym z ekonomicznego punktu widzenia[9]. Jako jedne z nielicznych wydarzeń tego typu – co może świadczyć o ich dobrej organizacji, zwłaszcza w związku z ryzykiem, jakim obarczone były tego typu przedsięwzięcia. Igrzyska w Sarajewie przyniosły bowiem w sumie więcej zysków niż strat finansowych. Przychód z organizacji tego wydarzenia wyniósł w zaokrągleniu 19,83 mln dinarów, a koszt zamknął się w sumie 17,26 mln dinarów, pozostawiając zysk w wysokości 2,54 mln dinarów[10]. Samo wydarzenie stanowiło jednak przede wszystkim impuls modernizacyjny dla miasta. Czy właśnie z organizacją czegoś podobnego dzisiaj nie mogłoby być podobnie?

Ogromnie ważny był jednak także sam wkład społeczeństwa w organizację wydarzenia, a zainteresowanie kwestią igrzysk olimpijskich było spore. Pomysł, aby Sarajewo było organizatorem, pojawił się już prawie dwadzieścia lat wcześniej – w 1968 roku – – a rzeczywista ambicja dotycząca zostania gospodarzem wydarzenia o takiej skali przejawiała się już od 1970 r.[11] Przy organizacji Igrzysk działali zarówno mieszkańcy Socjalistycznej Republiki Bośni i Hercegowiny czy Sarajewa, jak i obywatele z pozostałych części wieloetnicznego państwa. Pierwsza grupa zgodziła się na trwające dwa lata przed wydarzeniem finansowanie drobną kontrybucją z miesięcznej wypłaty, wynoszącą w przypadku całej Republiki 0,2%, natomiast w przypadku miasta 0,3%[12]. Rolę w finansowaniu budowy infrastruktury odegrały także subsydia rządowe, zbiórki oraz liczne prywatne dotacje, a przy budowie infrastruktury olimpijskiej zatrudniono firmy znajdujące się na terenie całej SFRJ, tworząc nowe miejsca pracy[13]. Co ciekawe, całe wydarzenie zostało jednak praktycznie w 75% sfinansowane przez sektor prywatny[14].

8 *Sarajevo 1984: A Living Legacy of Peace…*

9 *Beyond the Sarajevo 1984 Olympicscape…*, s. 14.

10 Organizing Committee of the XIVth Winter Olympic Games at Sarajevo, *Final Report. Sarajevo: Olympic Organizing Committee*, 1984, s. 183.

11 *Beyond the Sarajevo 1984 Olympicscape…*, s. 3.

12 S. Essex, B. Chalkley, *Mega-sporting events in urban and regional policy: a history of the Winter Olympics*, „Planning Perspectives" 2004/19(2), https://doi.org/10.1080/0266543042000192475, s. 213.

13 *Winter Glory: Sarajevans' Bittersweet Memories…*

14 *Mega-sporting events in urban and regional policy…*, s. 213.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.09.13

IV. Znaczenie Igrzysk dla miasta i jego mieszkańców

Od czasu, kiedy wydarzenie miało miejsce, minęło ponad 40 lat, a jednak sama olimpiada, związane z nią zabytki, takie jak tor bobslejowy położony na zboczu góry Trebević, dawne skocznie narciarskie, a także zostawione koło nich dawne podium olimpijskie, cały czas pojawiają się w przewodnikach turystycznych[15]. O igrzyskach przypomina także zrekonstruowane Muzeum Olimpijskie[16], a w debacie publicznej odwołuje się do nich, rozważając nawet ponowne ich zorganizowanie[17]. Postulaty te, jak i nostalgia za tym wydarzeniem, o którym jako *lieux de memoire* przypominają odwiedzane pozostałości Olimpijskiego Kompleksu, mają swoje uzasadnienie. Pierre Nora w swojej pracy zwraca uwagę na to, że powstanie *lieux de memoire* jako fenomenu wiąże się z pojawieniem się świadomości o utracie przeszłości i poglądu o naruszonej pamięci, problematycznej dla miejsc, w których istnieje przekonanie o ciągłości żywej historii[18]. Przed przejściem jednak do rozważań nad sarajewskimi *lieux de memoire*, którymi na płaszczyźnie intelektualnej oraz symbolicznej również są same igrzyska, można podjąć się próby przedstawienia wybranych przesłanek do zaistnienia, mającej charakter pozytywny, pamięci o całym wydarzeniu. Podejście to pomoże w późniejszym przedstawieniu analizowanych pozostałości kompleksu olimpijskiego oraz ocenie podejmowanych współcześnie w jego kwestii działań. Pomóc w tym mogą także teorie związane z nostalgią, tożsamością i powiązaną z nią pamięcią zbiorową.

G. Albrecht w swojej – skupiającej się jednak głównie na kwestii środowiska[19] – pracy *Solastalgia* zwraca uwagę na fenomen tęsknoty za lepszą, doświadczoną przez jednostkę przeszłością, który wywołany został transformacją obszaru będącego domem dla jednostki[20]. S. Boym wprowadza natomiast pojęcie nostalgii restoratywnej, dążącej do rekonstrukcji obiektywnej, perfekcyjnej przeszłości, o której przeświadczenie należy kultywować[21]. Przeciwną dla niej, szanującą jednak historię i ruiny, nostalgię refleksyjną cechuje raczej pewna ironia, fragmentaryczność, ale także spojrzenie

15 K. D. Jacobs, *Tourist Performance and the Commodification of Space: Dark Tourism in Sarajevo*, Graz 2017, s. 37–38.

16 *A phoenix rises from the ashes*, strona internetowa olympics.com, https://www.olympics.com/ioc/news/a-phoenix-rises-from-the-ashes (dostęp: 28.12.2025 r.).

17 *See you in Barcelona and Sarajevo 2030?*, strona internetowa okbih.ba, https://okbih.ba/en/news/see-you-in-barcelona-and-sarajevo-2030/1746 (dostęp: 25.12.2025 r.).

18 Koncepcja *lieux de memoire* (miejsc pamięci) odnosi się do miejsc o charakterze materialnym, jak i niematerialnych pojęć oraz symboli, stanowiących reakcję na zanikającą żywą pamięć zbiorową. Zdaniem Pierre Nory miejsca te, zastępując zanikającą pamięć zbiorową, utrzymuje się dziś dzięki ciągłej praktyce i świadomej reprodukcji symboli. Praktycznymi przykładami funkcjonowania tego zjawiska są miejsca symboliczne takie jak Wawel (traktowany jako ośrodek władzy, państwowości), czy też mająca odzwierciedlenie w święcie państwowym, Konstytucja 3 maja, patrz: P. Nora, *Between Memory and History: Les Lieux de Memoire*, „Representations, Special Issue: Memory and Counter-Memory" 1989/26, s. 7.

19 G. Albrecht, *'Solastalgia' A New Concept in Health and Identity* (w:) *Monash University. Journal Contribution,* https://doi.org/10.4225/03/584f410704696, s. 53–55.

20 *'Solastalgia' A New Concept*…, s. 45–46.

21 S. Boym, *Future of Nostalgia*, New York 2002, ISBN: 0465007082, s. 41–42.

krytyczne[22]. Oba typy nostalgii wiążą się jednak przede wszystkim z relacją pomiędzy pamięcią indywidualną a kolektywną[23].

Biorąc pod uwagę wyżej wymienione założenia, w analizie wydarzenia należy zwrócić uwagę nie tylko na pamiętne występy sportowców oraz zainteresowanie, jakie wydarzenie wzbudziło, lecz także na szersze konsekwencje organizacji Igrzysk Olimpijskich. Szczególne wśród nich miejsce zajmuje przekształcenie miast oraz ich wizerunków. Jak pokazała to historia tego rodzaju wydarzeń, począwszy od ich przywrócenia dzięki Coubertinowi, wiązały się one z coraz to większymi kosztami oraz skalą, a zatem i wyzwaniami dla gospodarza[24]. Mimo wyzwań, organizacja Olimpiady stanowiła jednak zawsze dla gospodarza realną inwestycję w dane miejsce. Dawała impuls do rozwoju, przestrzeń dla przeprowadzenia urbanistycznych eksperymentów. Ponadto umożliwiając sformułowanie oraz realizację długoterminowej strategii rozbudowy miasta[25], w tym rozwiązanie m.in. kwestii takich jak zapotrzebowanie na mieszkania[26]. Badania poświęcone miastom, które organizowały Igrzyska Olimpijskie, zwracają uwagę na zagadnienia takie jak pozytywny wpływ na środowisko[27]. Organizacja imprezy nierzadko wymuszała przekształcenie przestrzeni miejskiej i zarazem rozwiązanie problemów, z którymi miasta od pewnego już czasu musiały się mierzyć. Wśród najczęściej wymienianych korzyści należy wskazać: rozbudowę infrastruktury, powstawanie nowych dróg i połączeń, usprawnienie już istniejących[28], a także budowę nowych mieszkań i hoteli przeznaczonych w trakcie Olimpiady dla uczestników, dziennikarzy, gości, a następnie dla mieszkańców i przyszłych turystów. Wreszcie, powiązaną z odnową wizerunku miejsca, olimpijską oraz późniejszą turystyką, konserwację zabytków służącą odnowieniu miasta[29].

Wszystkie z wymienionych charakterystycznych rozwiązań miały miejsce również w przypadku XIV Igrzysk Olimpijskich. Oczyszczono płynącą przez miasto rzekę Miliacką[30], a kwestia środowiska stała się stałym elementem w planowaniu urbanistycz-

22 *Future of Nostalgia*…, s. 49–50.

23 *Future of Nostalgia*…, s. 54.

24 L. A. Brown, *Planning for Legacy in the Post-War Era of the Olympic Winter Games*, „The International Journal of the History of Sport" 2020/37(13), https://doi.org/10.1080/09523367.2020.1854739, s. 1353–1354.

25 B. Chalkley, S. Essex, *Urban development through hosting international events: a history of the Olympic Games*, „Planning Perspectives" 1999/14(4), https://doi.org/10.1080/026654399364184, s. 391.

26 *A Cultural History of the 1984 Winter Olympics*…, s. 241.

27 *Urban development through hosting international events*…, s. 385.

28 A. Smith, J. R. Gold, M. M. Gold, *Olympic urbanism: past, present and future*, „Planning Perspectives" 2024/39(3), https://doi.org/10.1080/02665433.2024.2344598, s. 490.

29 *Urban development through hosting international events*…, s. 385.

30 *Cultural History of the 1984 Winter Olympics*…, s. 28–29, 84–85.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.09.13

nym miasta[31]. Zmodernizowano i rozbudowano infrastrukturę[32]. Działania poświęcone podkreśleniu bogatego dziedzictwa kulturowego połączone z wprowadzeniem nowych charakterystycznych dla epoki rozwiązań architektonicznych, inspirowanych chociażby koncepcją Corbusiera, znalazły odzwierciedlenie w wiosce olimpijskiej[33]. W dodatku szeroko zainwestowano w budowę mieszkań[34]. Wszystko to wraz z pierwotnym celem starania się o organizację Olimpiady, jakim było zwiększenie ruchu turystycznego, było działaniem generalnie korzystnym. W odniesieniu do działań, które podniosły standard życia, mieszkańcy mogą odczuwać pewną „polityczną solastalgię".

V. Igrzyska Olimpijskie i ich wymowa. Braterstwo, sport i pokój

Przyjmując, że same Igrzyska Olimpijskie stały się tym, co Pierre Nora określa mianem *lieux de memoire*[35], należy skupić się jeszcze na tym, co wydarzenie w sobie przekazuje. Zabytkowe pozostałości po kompleksie olimpijskim stanowią ze względu na swoją specyfikę odbicie samej historii Igrzysk Olimpijskich, tego, jak zmieniało się ich postrzeganie i utraconą dawniej, przywoływaną dzisiaj – mniej lub bardziej obiektywną – wizję rzeczywistości.

Ze względu na sukces rozgrywek w warstwie ekonomicznej, społecznej oraz międzynarodowej, którym to poświęcono uwagę powyżej, Olimpiadę można traktować jako odzwierciedlenie nie tylko podważalnej stabilności państwa w latach 80. XX wieku, ale będącej jego hasłem przewodnim, choć wprawdzie zanikającej ze względu na nastroje nacjonalistyczne, idei jedności oraz braterstwa[36]. Na pewną jugosłowiańskość wydarzenia, jego unifikacyjny oraz antynacjonalistyczny charakter, mający przełożenie na pozytywny stosunek mieszkańców „małej Jugosławii" do całego państwa, zwrócił uwagę Z. Jovanović[37]. Nie jest to jednak jedyne spojrzenie na problem. Sarajewskie igrzyska nie są tylko symbolem braterstwa, współpracy, mają także szerszy, bardziej globalny punkt odniesienia, który podkreślali już ich organizatorzy[38]. Utożsamiać można je bowiem ogólnie z wartościami i celami, dla których

31 Z. Jovanović, *The Environmental Reimagining of Sarajevo*, „The International Journal of the History of Sport" 2021/38, https://doi.org/10.1080/09523367.2021.1955674, s. 1471.

32 L. Waters, *In Pursuit of Prestige: The International Olympic Committee's Peace Efforts in Bosnia-Herzegovina (1992–1994)*, „The International Journal of the History of Sport" 2023/40(15), https://doi.org/10.1080/09523367.2024.2312153, s. 1349.

33 *Beyond the Sarajevo 1984 Olympicscape…*, s. 6–10.

34 M. Rekść, *Mit zimowych igrzysk olimpijskich w Sarajewie w bośniackiej pamięci zbiorowej*, „International Studies: Interdisciplinary Political and Cultural Journal (IS)" 2021/27, https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1054068, s. 180.

35 *Between Memory and History: Les Lieux de Memoire…*, s. 7.

36 A. Wachtel, C. Bennett, *The Dissolution of Yugoslavia* (w:) C. Ingrao, T. A. Emmert, *Confronting the Yugoslav Controversies: A Scholars' Initiative (Second Edition)*, West Lafayette 2012, ISBN: 9781612492285, s. 17–20.

37 Z. Jovanovic, *The 1984 Sarajevo Winter Olympics and Identity-Formation in Late Socialist Sarajevo*, „The International Journal of the History of Sport" 2017/34(9), https://doi.org/10.1080/09523367.2017.1391224, s. 12–13.

38 *In Pursuit of Prestige: The International Olympic…*, s. 1349.

w ogóle organizuje się Igrzyska Olimpijskie, zrealizowano założenia nakreślone przez Coubertina. Pozostawiły po sobie bogatą spuściznę, umożliwiającą organizację wydarzeń sportowych, przebiegły w atmosferze pokojowej rywalizacji oraz równości, a także spopularyzowały samą ideę sportu[39].

Ponadto ze względu na swój sukces stanowią one także przykład tego, jak Igrzyska Olimpijskie powinny wyglądać. Zdanie takie podtrzymywał przede wszystkim stojący na czele Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego Samaranch, uznając XIV Igrzyska Olimpijskie za najlepiej zorganizowane i przypisując im uratowanie ducha olimpijskiego[40]. Nie było to pozbawione racji, organizację tego wydarzenia krytykowano jako nieustannie rozrastającą się i coraz droższą inicjatywę[41]. Prestiż wynikający z bycia gospodarzem nie rekompensował problemów, coraz mniej państw było zainteresowanych braniem na siebie wysiłku organizacyjnego[42], a cała skomplikowana ówczesna sytuacja zyskała miano kryzysu olimpijskiego[43]. Sarajewo pokazało natomiast dwie rzeczy. Po pierwsze, że miasto niemające wcześniej wiele wspólnego – poza dogodnym terenem – ze sportem jest w stanie nie tylko zorganizować pamiętne wydarzenie skali światowej. Po drugie, przyczynić się, wracając tutaj do kwestii spojrzenia globalnego, do rozwiązania większego problemu i stanięcia naprzeciw wątpliwościom. Pomimo nieudanych wcześniejszych starań i obiekcji dotyczących zdolności miasta do organizacji wydarzenia tej skali, po sukcesie miasto stało się swego rodzaju perłą olimpijską, a samo święto sportu wzorem współpracy, przyjaźni i braterstwa[44].

Podczas XIV Igrzysk Olimpijskich Sarajewo promowała także wizualnie pamiętna maskotka, której nie sposób pominąć. Zwłaszcza ze względu na to, że w postaci pamiątek sprzedawanych na obszarze bazaru Baščaršija czy graffiti można zobaczyć ją na ulicach miasta do dziś. Sympatyczny wilk Vučko, autorstwa Jože Trobeca, szybko zyskał ogromną popularność, utrzymującą się również po zakończeniu rozgrywek. Z. Jovanović zwrócił uwagę na to, że Vučko stał się rozpoznawalny już przed samym początkiem Olimpiady, już wówczas bowiem inspirowano się nim podczas nazewnictwa lokali, a w prasie wspomniany został przynajmniej 316 razy[45]. Później natomiast stał się niejako przedstawieniem modernizmu, jeżdżącym samochodem Mitsubishi i znającym bonton[46], wraz z innymi charakterystycznymi dla wydarzenia elementami jak olimpijska kantata czy śnieżka, zaprojektowanymi przez osoby z różnych części państwa,

39 *Urban development through hosting international events*…, s. 372.

40 *Cultural History of the 1984 Winter Olympics*…, s. 168.

41 *Urban development through hosting international events*…, s. 380–383.

42 *Urban development through hosting international events*…, s. 373.

43 *Cultural History of the 1984 Winter Olympics*…, s. 29–31, 182–183.

44 *Cultural History of the 1984 Winter Olympics*…, s. 167.

45 *Cultural History of the 1984 Winter Olympics*…, s. 143.

46 *Cultural History of the 1984 Winter Olympics*…, s. 143–144.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.09.13

uosobieniem jugosłowiańskości[47]. Ze względu natomiast na przedstawienie wilka biorącego udział w kolejnych to dyscyplinach[48] był następnym sposobem na promocję sportu i rywalizacji. Poza wspomnianymi już pamiątkami, przykładem dalszej obecności symbolu jest także jego wykorzystanie przez lokal Gastro PUB VUČKO, który w swojej ofercie posiada także piwo olimpijskie, robione według receptur z 1984 r. Dziedzictwo olimpijskie przejawia się zatem dziś nawet w sferze konsumpcyjnej.

Rysunek. 1. Przykład komercyjnego wykorzystania symboliki olimpijskiej. Piwo, karty oraz magnes z wizerunkiem wilka Vučko, będącego maskotką rozgrywek. Źródło: fotografie własne

W dużej mierze jednak, jak podkreśla to Magdalena Rekść, postrzeganie Igrzysk Olimpijskich i odwoływanie do nich zdeterminowane jest znacząco także przez pamięć o czteroletnim oblężeniu miasta, cierpieniu oraz współczesnych problemach państwa[49]. W przestrzeni publicznej nie nawiązuje się tylko do olimpiady, ale i do wojny, oba te wydarzenia uznawane są za istotne symbole, widoczne są już przy wjeździe do miasta[50]. Oba także są ze sobą w pewien sposób związane. Działaniom zbrojnym towarzyszyły bowiem nie tylko zniszczenia odnowionego dla samego wydarzenia miasta

47 *Cultural History of the 1984 Winter Olympics*…, s. 225.

48 https://www.youtube.com/watch?v=6Kl0oX3xyPo, *Sarajevo 1984 – The Best of Vučko* (dostęp: 31.12.2025 r.).

49 *Mit zimowych igrzysk olimpijskich w Sarajewie*…, s. 184–186.

50 E. Husukić, E. Zejnilović, *Analyzing the Contemporary Image of the Olympic City Sarajevo: Modalities, Meanings, and Negotiations*, „Architektúra & Urbanizmus" 2023/57, https://doi.org/10.31577/archandurb.2023.57.1-2.3, s. 56–57.

i infrastruktury olimpijskiej, sama infrastruktura została wręcz wykorzystana do celów militarnych, co również na niej odcisnęło pewne piętno symboliczne. Zniszczono obiekty takie jak Olimpijska Wioska Mojmilo. W torze bobslejowym, przekształconym w swego rodzaju okop, utworzono także stanowiska artyleryjskie, z których na mieszkańców Sarajewa prowadzono później ostrzał[51]. Doświadczenie wojenne wytworzyło podział na pamięć o Sarajewie jako miejscu światowych sukcesów, organizatorze najbardziej prestiżowego wydarzenia masowego oraz przestrzeni zdewastowanej konfliktem zbrojnym. Tragedia, choć wytworzyła nową warstwę pamięci i postrzegania miasta, wzmocniła jednak także pamięć o lepszych czasach dawnej Jugosławii.

VI. Stan zabytków i podejście do nich

Sarajewski kompleks olimpijski obejmuje związane z infrastrukturą sportową obiekty takie jak skocznie narciarskie, tor bobslejowy czy Olimpijska Hala Zetra, a także rozbudowane z tym przeznaczeniem Centrum Skenderija. Wybudowane na potrzeby zakwaterowania sportowców obie wioski olimpijskie, hotele uchodzące za obiekty wyróżniające się ze względu na swoje znaczenie, takie jakie jak Hotel Holiday Inn oraz Hotel Ingman[52]. Powstałe już po samym wydarzeniu – jednak związane zarówno z nim, późniejszą turystyką, jak i z oblężeniem miasta poprzez zniszczenia – muzeum olimpijskie to w dużej mierze współcześnie zniszczone, nieużywane i zaniedbane obszary[53]. Mimo pamięci o Igrzyskach Olimpijskich oraz wojnie, której były świadkami, na część z nich brakuje większych planów ich zagospodarowania.

Po zakończeniu konfliktu zbrojnego obiekty, które przeszły przez rekonstrukcję czy renowację w mniejszym lub większym stopniu, zawdzięczają to właściwie przede wszystkim wsparciu finansowemu od Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego. W trakcie wojny jego przewodniczący wyrażał mocne zainteresowanie stanem zniszczonej infrastruktury pozostałej po Olimpiadzie, odwołując się do czasu jedności oraz pokoju i starając się w związku z toczącymi się wówczas rozgrywkami w Norwegii doprowadzić do rozejmu. Co jednak najważniejsze z perspektywy zabytków, zobowiązał się wówczas do udzielenia pomocy w odbudowie zniszczeń infrastruktury sportowej.

51 J. Walker, *Olympic ghosts in a former warzone: what the legacy of 1984 means for Sarajevo today*, „Visual Studies" 2012/27(2), https://doi.org/10.1080/1472586X.2012.677499, s. 175.

52 K. Morrison, *Sarajevo's Holiday Inn on the Frontline of Politics and War,* London 2016, s. 51–52.

53 *Beyond the Sarajevo 1984 Olympicscape*…, s. 10.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.09.13

Obiekt	Znaczenie podczas Olimpiady	Stan współczesny
Skocznie olimpijskie na górze Igman	Miejsce, gdzie odbywały się skoki narciarskie	Obiekt znacznie zniszczony i zaniedbany, nieużywany
Tor bobslejowy i saneczkowy na górze Trebević	Wielofunkcyjny tor bobslejowy i saneczkowy	Obiekt częściowo zniszczony w poszczególnych miejscach, zaniedbany, nieużywany
Olimpisjka Hala Zetra	Hala przeznaczona m.in. do łyżwiarstwa szybkiego, figurowego	Obiekt zrekonstruowany, w użyciu dla celów sportowych
Olimpijski Stadion Koševo	Miejsce ceremonii otwarcia	Obiekt po renowacji znajdujący się w użytku. Miejsce rozgrywek piłkarskich
Centrum Skenderija	Miejsce rozgrywek hokejowych, centrum prasowe	Centrum kulturalno-sportowe, handlowe
Wioska Olimpijska Mojmilo	Miejsce zakwaterowania dla sportowców	Obiekt odrestaurowany, dzielnica mieszkaniowa
Hotel Igman	Zakwaterowanie uczestników	Obiekt znacznie zniszczony, nieużywany
Hotel Holiday Inn	Zakwaterowanie uczestników	Obiekt odrestaurowany, funkcjonujący obecnie hotel
Muzeum Olimpijskie	Powstałe po olimpiadzie, upamiętniające wydarzenie	Obiekt odrestaurowany, spełnia dziś swoją pierwotną funkcję

Tabela 1. Stan wybranych obiektów związanych z XIV Zimowymi Igrzyskami Olimpijskimi
Źródło: opracowanie własne

Działanie to dało efekty w przypadku przywróconych do użytku miejsc takich jak Hala Zetra czy Wioska Olimpijska Mojmilo, których to obiektów rekonstrukcję ukończono w 1999 r.

Jak sytuacja ta wyglądała jednak z pozostałymi obiektami? O ile w pierwszych latach powojennych odbudowa infrastruktury o charakterze sportowym nie leżała naturalnie w centrum zainteresowania bośniackich władz, o tyle również i później działania w tym kierunku były raczej ograniczone. Wysiłek skupił się głównie na Muzeum Olimpijskim. Obiekt poświęcony upamiętnieniu wydarzeń 1984 r., zdewastowany jako jeden z pierwszych podczas działań zbrojnych, przywrócono dopiero w pierwotne miejsce w 2020 r. Wiele wskazuje na to, że brakowało większego impulsu czy pomysłu wobec dawnych, zdewastowanych miejsc.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.09.13

Rysunek 2. Hotel Igman, stan obecny. Źródło: fotografia własna

Przedstawiony stan rzeczy potraktować należy jako niewykorzystaną szansę w sferze polityki nad dziedzictwem. Szczególnie wobec wzrostowej tendencji ruchu turystycznego na obszarze całego kantonu Sarajewa, który w 2025 r. odwiedzony został przez ponad 620 tysięcy osób zza granicy. Na współczesne znaczenie kultury jako elementu będącego potencjalnym impulsem do rozwoju miasta i wpływającego pozytywnie na jego kształt zwrócił uwagę w swoich badaniach nad dziedzictwem m.in. Jacek Purchla. Turystyka wiąże się dziś bowiem z dziedzictwem i wszelkimi produktami kultury i stwarza na nie zapotrzebowanie. Na przykładzie Sarajewa widać to przez odwoływanie się i nawiązywanie do olimpiady, choćby we wspomnianym poprzednio przykładzie tablicy wjazdowej. Brakuje jednak mimo to nadal szerszego wykorzystania potencjału, o którym wspominała zarówno Erna Husukić, jak i Emina Zejnilović.

.

VII. Czy potrzeba kolejnej olimpiady?

Większe zainteresowanie pozostałościami infrastruktury olimpijskiej pojawiło się stosunkowo niedawno. Niewątpliwie ciągle przyciągają one część turystów, chociażby ze względu na – wpisującą się także w część omawianych zabytków przez ich związek z wojną – tanatoturystykę. Generalnie jednak sama turystyka i wynikający z niej potencjał ekonomiczny stanowią tylko jedną z przyczyn sięgania po spuściznę igrzysk z 1984 r. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę także na to,

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.09.13

że w podzielonym wedle linii etnicznych państwie pamięć o igrzyskach jest jednym z niewielu łączących obie strony punktów odwołania. Szczególnie, że znaczne różnice widoczne są już w postrzeganiu wojny, która doprowadziła do zniszczenia substancji zabytkowej. Podczas gdy każda ze stron dawnego konfliktu wydarzenie to upamiętnia osobno, kreując oddzielną narrację, olimpiada stanowi wspominaną pozytywnie sferę wspólną. Pod wątpliwość poddaje się jednak, czy sentyment dotyczący igrzysk wraz ze wszelkimi staraniami dotyczącymi organizacji ponownego wydarzenia o takiej skali przyniósłby przełomowy skutek w kwestii poprawy relacji między grupami etnicznymi w państwie. Wspólna pamięć w jednej kwestii, a odmienne spojrzenie w innych rzutowałyby także na problem zagospodarowania obszaru, gdyby pojawił się zamiar upamiętnienia obu wydarzeń, z których historią zabytki się wiążą.

Poprawa stosunków wewnętrznych, promocja miasta i jego wizerunku, czy też modernizacyjny impuls bez wątpienia byłyby dla mieszkańców korzystne. Pomysł organizacji kolejnych Zimowych Igrzysk przez Sarajewo wydaje się jednak raczej na obecną chwilę trudny w realizacji. Nie wiadomo, jak na taką inicjatywę zapatrywaliby się dzisiaj sami mieszkańcy Bośni i Hercegowiny. Przykładowo w Krakowie czy Monachium, mimo planów ubiegania się o organizację wydarzenia, pomysł ten nie spotkał się z pozytywnym odzewem mieszkańców. Koszty zorganizowania takiego wydarzenia są ogromne, natomiast postulat współorganizacji przez Sarajewo igrzysk w formule łączonej, wraz z przedstawiającą takie koncepcje Barceloną, uznać można za przedsięwzięcie niepewne. Sama idea organizacji takiego wydarzenia w dwóch miastach znalazła już odzwierciedlenie w praktyce w 2026 r. dzięki współpracy włoskich miast Mediolanu i Cortiny. W przypadku koncepcji Sarajewo-Barcelona po raz pierwszy zimowe igrzyska olimpijskie odbyłyby się jednak w miastach oddalonych od siebie o prawie dwa tysiące kilometrów.

Kolejnym niezwykłym zagadnieniem, któremu należy poświęcić więcej uwagi, zajmując się olimpiadą, są postulaty organizacji kolejnych igrzysk i przełożenie samej debaty na przestrzeń urbanistyczną. Pomimo, że postulaty nie znajdują bezpośrednio swojej realizacji, nie są już same w sobie pozbawione pozytywnego wpływu na miasto. Aspekt korzyści z rozgrywek, na co zwraca uwagę Laura A. Brown, od zawsze był brany pod uwagę przez potencjalnych organizatorów. Poza historycznym znaczeniem kultury i dziedzictwa dla rozwoju miasta, już sam proces starań o zostanie gospodarzem wydarzenia przyniósł w Sarajewie wiele pozytywnych zmian, m.in. w kwestii środowiska. Pomimo panującego przekonania o szansie na rozwój, jakie igrzyska ze sobą niosą, należy rozważać jednak także potencjalne straty i kwestie ekonomiczne. Laura A. Brown zwraca uwagę, że decyzja o organizacji tego rodzaju wydarzeń stanowi często prosty bilans zysków i strat. Nie pozostaje to wszystko bez przełożenia maleją-cą liczbę miast kandydujących do wzięcia na siebie, w obecnym czasie być może już raczej ciężaru niż okazji, organizacji tego typu wydarzenia. Potencjalna organizacja

przez miasto może więc nie dojść w najbliższej przyszłości do skutku. Niezależnie od powodzenia organizacji, choć skala wpływu mniejszych wydarzeń na rozwój miasta wymaga dalszych badań, do dyspozycji pozostają zawsze swego rodzaju substytuty, takie jak Igrzyska Olimpijskie Młodzieży. Nie bez pewnych sukcesów obecnie w Sarajewie wykorzystuje się już zresztą tę imprezę, co w obliczu przeszkód w organizacji większych wydarzeń wskazywać może, że to właśnie wydarzenia sportowe mniejszej rangi staną się w przyszłości domeną olimpijskiego miasta.

VIII. Przyszłość zabytków. Problemy teoretyczne, plany

Problematyka rekonstrukcji czy też rewitalizacji zabytków nigdy nie należy do łatwych i nie jest tak również w tym przypadku, kiedy mamy do czynienia z dziedzictwem związanym z wieloma wydarzeniami, zapamiętanymi w odmienny sposób. O ile upamiętnienie olimpiady nie stanowi w przypadku Sarajewa problemu, w związku z obecną polityką Republiki Serbskiej nie można powiedzieć tego samego o oblężeniu miasta. Pewną przestrogą w tej kwestii są nieudane próby wykorzystania przez bośniackich Serbów dziedzictwa olimpijskiego w trakcie wojny i dla jej celów. Uzasadnione wydaje się wobec tego stwierdzenie, że kwestia odpowiedniego podejścia jest w tym przypadku niezwykle istotna i wymaga zadowalającej obie strony reprezentacji. Zarządzanie dziedzictwem w określony sposób może zarówno pogłębić konflikt, jak i stać się punktem do poprawy wzajemnych relacji.

Również patrząc na stan zabytkowej infrastruktury olimpijskiej, można zwrócić uwagę także na pewne występujące tutaj problemy teoretyczne i doktrynalne. Przyjmując perspektywę Aloisa Riegla[54], należy bowiem spojrzeć krytycznie na same plany zmiany substancji zabytkowej i „restauracji ruin". Czy właśnie całkowita restauracja zabytku nie doprowadziłaby do usunięcia pewnego świadectwa ważnej historii, upamiętnionej jeśli nie poprzez jej akcentowanie, to przez same pozostałości? Bez wątpienia część zniszczeń, jakich doznał m.in. tor bobslejowy, przekazuje jako zabytek pamięć o wojnie. Zostawiony samemu sobie również przecież cieszy się pewną estymą i przyciąga osoby zainteresowane tanatoturystyką, dla których Bośnia i Hercegowina, ze względu na swoją przeszłość, stanowi ważną destynację.

54 A. Riegl, *Nowe prądy w dziedzinie ochrony nad zabytkami* (w:) R. Kasperowicz, *Alois Riegl, Georg Dehio i kult zabytków*, Warszawa 2006, s. 102–103.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.09.13

Rysunek 3. Fragment toru bobslejowego, stan obecny. Źródło: fotografia własna

W dużym stopniu, przy tworzeniu obecnych – bez względu na brak rzeczywistej inicjatywy do ich realizacji – projektów dotyczących obszaru związanego z dziedzictwem olimpijskim w Sarajewie, trzeba przyznać, że bierze się pod uwagę wymienione poprzednio problemy. Zwraca się bowiem uwagę na zachowanie pierwotnej substancji zabytku, adaptację miejsca pod turystykę czy inne sfery życia, uwzględniając w projektach również kwestie środowiskowe. Sven Gerard van Ooijen, będący autorem jednego z projektów rewitalizacji olimpijskiego toru bobslejowego, odpowiedział w nim w znacznej mierze na współczesne wyzwania dotyczące opieki nad zabytkami oraz związanego z historią i symboliką miejsca wykorzystania dziedzictwa[55].

W swojej koncepcji autor ten postawił jednocześnie na zachowanie większości dawnego wyłączonego z użytku toru bobslejowego, jak i na budowę nowego, połączonego z jedną przeznaczoną do renowacji częścią zabytku[56]. Ponadto zdecydował się on także na aranżację obszaru wokół dawnego i planowanego toru pod amfiteatr przeznaczony dla organizacji wydarzeń o charakterze kulturowym, dioramę ogrodową, inne obiekty sportowe, a także otwarte, podkreślające znaczenie dawnego toru bobslejowego

55 S. G. van Ooijen, *Revitalizing the Olympic landscape of Sarajevo. A design for the abandoned Olympic bobsleigh and luge track*, Delft 2024, s. 122–126.

56 *Revitalizing the Olympic landscape of Sarajevo*…, s. 132.

oraz całej Olimpiady z 1984 r., muzeum[57]. Obszar zabytku, dzięki realizacji projektu w formie zachowującej i prezentującej jednak znaczną część rieglowskiej koncepcji *Alterswert*[58], jak i dostosowaniu go do dzisiejszych celów, mógłby przyciągnąć – dzięki infrastrukturze i wyznaczeniu dla tego celu przestrzeni – turystów zainteresowanych dziedzictwem olimpijskim, jak i służyć lokalnej społeczności. Potrzeba jednak jeszcze samej chęci wdrożenia przygotowanych prac, stanowiących w obecnej chwili tak naprawdę głównie sugestie dla zagospodarowania obszaru.

IX. Podsumowanie

XIV Zimowe Igrzyska Olimpijskie nie tylko na stałe zapisały się w pamięci mieszkańców, ale były wydarzeniem wpływającym na rozwój miasta, którego skutki można zobaczyć do dziś. Wydarzenie, symbolika i pozytywna pamięć o Olimpiadzie wciąż jest obecna i dostrzegalna w Sarajewie, nie tylko oficjalnie, ale także w sferze komercyjnej. Dziedzictwo, do którego miasto się odwołuje, którego pozytywny charakter miał też uzasadnienie w rozwoju powiązanym z organizacją wydarzenia, pozostaje dziś w dużym stopniu niewykorzystane. Nie przejawia się ono także w trosce o materialne pozostałości zabytków związanych z rozgrywkami oraz drugim wpływającym na obraz miasta wydarzeniem, jakim było oblężenie miasta. Chociaż część obiektów odrestaurowano, a także znajduje się dzisiaj w użyciu, znaczna ich część ma charakter nieużytku, przyciągając zainteresowanych dziedzictwem turystów jedynie w sposób niezorganizowany. Obecny stan gospodarowania dziedzictwem, mającym potencjał rozwojowy i symboliczny, jest niewykorzystany i niewiele wskazuje na zmianę w najbliższym czasie.

Wśród projektów stawiających za cel poprawę sytuacji można mówić jedynie o organizacji przez miasto Młodzieżowych Igrzysk Olimpijskich oraz niezrealizowanych, niepewnych i niepodpartych większym zaangażowaniem rozmowach o współorganizacji Zimowych Igrzysk Olimpijskich. W zasadzie oba te wydarzenia, potwierdzające równocześnie samo znaczenie dziedzictwa, mogłyby przynieść zmianę. Dopóki nie podjęto jednak decyzji o zagospodarowaniu terenu czy też przeznaczeniu większej ilości funduszy na cele renowacji, ciężko oczekiwać zmiany sytuacji zabytków. Same zainteresowanie nimi w kontekście ochrony również nie należy do rzeczy łatwej, wymaga brakującej dyskusji nad zagadnieniami teoretycznymi, gospodarką dziedzictwa i ewentualnymi wiążącymi się z tym politycznymi implikacjami. Pomimo istnienia ograniczonych projektów architektonicznych, starających się odpowiedzieć

57 *Revitalizing the Olympic landscape of Sarajevo*…, s. 132.

58 A. Riegl, *Nowoczesny kult zabytków. Jego istota i powstanie* (w:) R. Kasperowicz, *Alois Riegl, Georg Dehio i kult zabytków*, Warszawa 2006, s. 41–43.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.09.13

na te kwestie, należy zaznaczyć, że mają one raczej charakter naukowy i nie rozważa się ich realizacji w najbliższym czasie.

Dziedzictwo olimpijskie w Sarajewie jest ważne, ma ogromny potencjał, nic jednak nie wskazuje, żeby miał być on wykorzystany poza sferą symboliczną. Tak jak nie było ono kwestią istotną w czasach powojennych, tak i na tę chwilę nie należy do priorytetów. Obecnie miasto podejmuje już wysiłek dbania o samą pamięć i promocję dziedzictwa niematerialnego, m.in. dzięki współpracy z Międzynarodowym Komitetem Olimpijskim. W kwestii stanu zachowania dziedzictwa materialnego,- stwierdzić należy, że bez zaangażowania ze strony władz w dyskusję nad nim i przyjęcia lub opracowania nowego projektu zagospodarowania obszaru, tak jak stało się to już z częścią zabytków, wiele obiektów ulegnie degradacji.

Konrad Karol Koźbiał

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych, Instytut Studiów Europejskich, Studia europejskie I stopień.

Jagiellonian University in Krakow, Faculty of International and Political Studies, Institute of European Studies, European Studies first-cycle programme.

Abstract

Keywords: *14th Winter Olympic Games, Sarajevo, Olympic heritage, memory of heritage, post-Olympic monuments, mega-events, revitalization*

Sarajevo – the 1984 Olympics: Heritage memory, the state of preservation of historical monuments, and the question of their future

The 14th Winter Olympic Games held in 1984, even after 40 years have passed, are still present within the Bosnian society and in the urban space. However, the positive memory of the event does not translate into protection of the Olympic heritage of a tangible character. Despite the policy of referring to the Olympic values, the potential of this heritage, its presence in the public sphere, which can have a positive influence on the city, despite organization of events subsidiary to the Winter Olympic Games, as well as discussions focused on the possibility of bidding for

another Winter Olympics – there are no plans or ideas for use of the post-Olympic monuments. Currently, despite the projects or guidelines that emerge from time to time, nothing indicates that the aforementioned situation of the monuments that formed part of the Olympic complex might change in the coming years. This case illustrates that the memory of, nostalgia for, and potential of the event by which the city itself is identified are not always reflected in the tangible sphere.

Bibliografia

1. *A phoenix rises from the ashes*, strona internetowa olympics.com, https://www.olympics.com/ioc/news/a-phoenix-rises-from-the-ashes (dostęp: 28.12.2025 r.)
2. **Albrecht Glenn,** *'Solastalgia'. A New Concept in Health and Identity*, „Monash University. Journal Contribution", https://doi.org/10.4225/03/584f410704696
3. **Boym Svetlana,** *Future of Nostalgia*, New York 2002, ISBN: 0465007082
4. **Brown Laura Alexandra,** *Planning for Legacy in the Post-War Era of the Olympic Winter Games*, „The International Journal of the History of Sport" 2020/37(13), https://doi.org/10.1080/09523367.2020.1854739
5. **Chalkley Brian, Essex Stephen,** *Urban development through hosting international events: a history of the Olympic Games*, „Planning Perspectives" 1999/14(4), https://doi.org/10.1080/026654399364184
6. **Essex Stephen, Chalkley Brian,** *Mega-sporting events in urban and regional policy: a history of the Winter Olympics*, „Planning Perspectives", 2004/19(2), https://doi.org/10.1080/0266543042000192475
7. *Government of Catalonia is considering to include Sarajevo to organize the Winter Olympics*, strona internetowa sarajevotimes.com, https://sarajevotimes.com/government-of-catalonia-is-considering-to-include-sarajevo-to-organize-the-winter-olympics/ (dostęp: 31.01.2026 r.)
8. **Husukić Erna, Zejnilović Emina,** *Analyzing the Contemporary Image of the Olympic City Sarajevo: Modalities, Meanings, and Negotiations*, „Architektúra & Urbanizmus" 2023/57, https://doi.org/10.31577/archandurb.2023.57.1-2.3
9. **Husukić Erna, Zejnilović Emina,** *Beyond the Sarajevo 1984 Olympicscape: An evaluation of the Olympic Villages*, „Cities" 2020/106, https://doi.org/10.1016/J.CITIES.2020.102924
10. International Olympics Committee, *Sarajevo 1984: A Living Legacy of Peace*, strona internetowa olympics.com, https://olympics.com/ioc/news/sarajevo-1984-a-living-legacy-of-peace (dostęp: 18.12.2025 r.)
11. International Olympics Committee, *Sarajevo 1984: A Living Legacy of Peace*, strona internetowa olympics.com, https://www.olympics.com/ioc/news/sarajevo-1984-a-living-legacy-of-peace (dostęp: 27.01.2026 r.)

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.09.13

12. **Jacobs Karl Douglas,** *Tourist Performance and the Commodification of Space: Dark Tourism in Sarajevo*, Graz 2017
13. **Jovanovic Zlatko,** *A Cultural History of the 1984 Winter Olympics. The Making of Olympic Sarajevo*, Cham 2021, https://doi.org/10.1007/978-3-030-76598-9
14. **Jovanovic Zlatko,** *The 1984 Sarajevo Winter Olympics and Identity-Formation in Late Socialist Sarajevo*, „The International Journal of the History of Sport" 2017/34(9), https://doi.org/10.1080/09523367.2017.1391224
15. **Jovanović Zlatko,** *The Environmental Reimagining of Sarajevo*, „The International Journal of the History of Sport" 2021/38, https://doi.org/10.1080/09523367.2021.1955674
16. **Kurtic Azem,** *Winter Glory: Sarajevans' Bittersweet Memories of the 1984 Olympics*, strona internetowa balkaninsight.com, https://balkaninsight.com/2024/02/08/winter-glory-sarajevans-bittersweet-memories-of-the-1984-olympics/ (dostęp: 18.12.2025 r.)
17. **Morrison Kenneth,** *Sarajevo's Holiday Inn on the Frontline of Politics and War*, London 2016
18. Organizing Committee of the XIVth Winter Olympic Games at Sarajevo, *Final Report. Sarajevo: Olympic Organizing Committee*, 1984
19. **Pierre Nora,** *Between Memory and History: Les Lieux de Memoire*, „Representations, Special Issue: Memory and Counter-Memory" 1989/26
20. **Pobrić Alma, Ajanović Emina,** *Tourist visins and overstaying in canton Sarajevo*, Sarajevo 2022, doi:10.35666/25662880.2022.8.64
21. **Purchla Jacek,** *Heritage and cultural mega-events: backgrounds, approaches and challenges*, „European Planning Studies" 2021, Vol. 30, https://doi.org/10.1080/09654313.2021.1959727
22. **Rekść Magdalena,** *Mit zimowych igrzysk olimpijskich w Sarajewie w bośniackiej pamięci zbiorowej*, „International Studies: Interdisciplinary Political and Cultural Journal (IS)" 2021/27, https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1054068
23. **Riegl Alois,** *Nowe prądy w dziedzinie ochrony nad zabytkami* (w:) R. Kasperowicz, *Alois Riegl, Georg Dehio i kult zabytków*, Warszawa 2006
24. **Alois Riegl,** *Nowoczesny kult zabytków. Jego istota i powstanie* (w:) R. Kasperowicz, *Alois Riegl, Georg Dehio i kult zabytków*, Warszawa 2006
25. https://www.youtube.com/watch?v=6Kl0oX3xyPo, *Sarajevo 1984 – The Best of Vučko* (dostęp: 31.12.2025 r.)
26. *Sarajevo, Bosnia and Herzegovina Metro Area Population 1950–2025*, strona internetowa macrotrends.net, https://www.macrotrends.net/global-metrics/cities/20164/sarajevo/population (dostęp: 16.12.2025 r.)
27. *Sarajevo hopes to rekindle Olympic flame with Youth Games*, strona internetowa portalu France24, https://www.france24.com/en/20190207-sarajevo-hopes-rekindle-olympic-flame-with-youth-games (dostęp: 16.12.2025 r.)

28. *See you in Barcelona and Sarajevo 2030?*, strona internetowa olimpijskiego komitetu BiH, okbih.ba, https://okbih.ba/en/news/see-you-in-barcelona-and-sarajevo-2030/1746 (dostęp: 25.12.2025 r.)
29. **Smith Andrew, Gold John Robert, Gold Margaret M.,** *Olympic urbanism: past, present and future*, „Planning Perspectives" 2024/39(3), https://doi.org/10.1080/02665433.2024.2344598
30. *The Olympic Committee of Bosnia, EYOF Sarajevo & East Sarajevo won Peace and Sport award!*, strona internetowa cjim.org, https://cijm.org.gr/eyof-sarajevo-east-sarajevo-wins-peace-and-sport-award/ (dostęp: 31.01.2026 r.)
31. **van Ooijen Sven Gerard,** *Revitalizing the Olympic landscape of Sarajevo. A design for the abandoned Olympic bobsleigh and luge track*, Delft 2024
32. **Wachtel Andrew, Bennett Christopher,** *The Dissolution of Yugoslavia* (w:) C. Ingrao, T. A. Emmert, *Confronting the Yugoslav Controversies: A Scholars' Initiative (Second Edition)*, West Lafayette 2012, ISBN: 9781612492285
33. **Walker Juliet,** *Olympic ghosts in a former warzone: what the legacy of 1984 means for Sarajevo today*, „Visual Studies", 2012/27(2), https://doi.org/10.1080/1472586X.2012.677499
34. **Waters Leslie,** *In Pursuit of Prestige: The International Olympic Committee's Peace Efforts in Bosnia-Herzegovina (1992–1994)*, „The International Journal of the History of Sport" 2023/40(15), https://doi.org/10.1080/09523367.2024.2312153
35. Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, *Mjesečni statistički izvještaj za Kanton Sarajevo: Turizam*, 2025, https://zis.ks.gov.ba/statistika/turizam

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.09.13